

QUN'NGIAQ 01

KAMAGITTIARLAVUT

AYALIK
AULLAARUHINGALU

**HILAP
AALLANNGUQTIRNIA**

HUNAUVA IMAALU
HUUQ HUGIJAKHAUVA?

KAMAGITTIARLAVUT

Una makpiraaq inuulrammiinut Nunavunmi ajuigharumajut hilap aallnggurniagut imaalu nakuuhautijumajut nunallaamingni. Tuhaavigijumajaffi uumuuna makpiraakkut imaalu hunanik takujumajuhi hivunirmi makpiraani. Titirarvigiluta uvunga climatechange@gov.nu.ca.

Editors and consultants

Jaypeetee Arnakak
Andrea Flaherty
Michael Stevens
Nicola Smith
Brent Warren
Oliver Barham

Contributors

Barbara Olson
Ashley Qilavaq-Savard
Jamesie Fournier
William Flaherty
Carolyn Bond

Illustrator

Emma Pederson

Designer

Yulia Mychkina

Nunavut
Climate Change
Secretariat
climatechange@gov.nu.ca

ClimateChangeNunavut.ca

Design and layout copyright © 2024 Inhabit Education

Text copyright © Inhabit Education Images: © Photo manipulation of Mozgova/shutterstock.com and Design Pics Inc/alamy.com, cover • © image generated by Adobe's Firefly text to image, page 4 • © VectorMine/shutterstock.com, page 7 • © NOAA Great Lakes Environmental Research Laboratory/Wikimedia Commons, page 7 • © Dreptier/shutterstock.com, page 7 • © knelson20/shutterstock.com, page 7 • © Emma Pederson, pages 8,9,14 • © William Flaherty, page 10 • © Sem_Sem/shutterstock.com, pages 10-11 • © Hasbi_Creative/shutterstock.com, pages 12-13 • © Lucky mame/shutterstock.com, page 13 • © Photoongraphy/shutterstock.com, page 13.

All rights reserved. The use of any part of this publication reproduced, transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, or stored in a retrievable system, without written consent of the publisher, is an infringement of copyright law.

ISBN: 978-0-2287-1162-9

Developed and published in Canada by **Inhabit Education**
www.inhiteducation.com

UVANI QUN'NGIAMI...

4

AYALIK AULLAARUHINGALU

6

HILAP AALLANNGUQTIRNIA:
HUNAUVA IMAALU HUUG
HUGIJAKHAUVA?

8

ITTUKA UNALU TAAQTUQ NILA

10

APIQHUGHUGU UUMAJULIQIJI:
WILLIAM FLAHERTY

12

HULILUKAARVIK

AYALIK AULLAARUHINGALU

TTIRAQTA: BARBARA OLSON

A ijaublutik iliharingmit, Ayalik ilannanilu takupkaqtitaa tigujaugattaqhutku iliharuiramik aittuuhiana tunijauhimaquq nalunaijarnimut umungalu *Avatipitingnik Munarittiarniq*, pinniriblugit. Ayalik iliharialiriami pivaallaktut. Havaaqaarumagami ataattiamitut, uumajuliqiji, ajuiqhautivangmani angunahuriamini iqalukhiuriaminilu mikkaubluni. Ajuiqhautijaalu piqpagigiangit munarigiangillu huradjaat nunamit, tingmiat takpaani, iqaluillu tariumi.

Ayalik aigami, ataattiangaa qajani uhiliqtutqarinniqta. Ayaliup nangmakattani tuqhuungnut iliblugu, aittuuhiani puiguqhugit, ikajuriaqtuqta. Ayalik quviattakpaktut mallaugiamini ataattiaminut angunahuaqhuni iqalukhiuqhunilu. Taimaa ilihimajuq

aquttiuniaqtut qajarmi. Ayalik qajarmi aquttiugiamini aliagijaa. Ayalik kitunigliqaak ingniqutilingnik aquttiujaamini aliagijaa – nunakkuurutinik, sikiituunik, qajarnik – naammaktut.

Qajaq immitaak kikturidjangmi. Ayalik haavitiqtut itinimut kajumiittumik kajummaaliqtinnani. Anuqhaaq quvianaqhijut kikturidjat qimaktiqhugit uunnaarnirlu. Uunnaarniq qaujimanngitaat, imaa inmat, Ukiuqtaqtumiinnamik. Niglaumanig anurip aittauruiqtinngitaa Ayalik. Pivaallakhimagami qakugunnuaq iliharuiqhimaniamini taimaali iglirmini ingutaanginnaqhuni hinilluanngittut unnuqa.

Ippakhaaninnuaq, Ayalik ataattianilu kuvjiqtutqaktut kihimi, taja iqalujuitut. Iqalukpittut hulaqpaittut kapihiliittunilu. Ublumi aallauniaqtut. Havaatik

atuqpaktaqtik piliqtaak tikinnamikku hivulliq nuqat. Ayalik aqutaa qajaq ihuaqhiblugu nuqanut Ataattiaq kuvjiqitillugu. Hunamiaqtut. Ayalik tupaumanahurittut aippaanunngaublutik. Unaguqtut. Tunin'ngunaqtut hunamiraangat ubluq tamaat. Ataattiaq nuqahugitillugu Ayalik hikun'ngiqtut. *Hadjagunnuaq*, inminut uqaqtut. Kihimi, nangangagami hivumut niviqtut, kajummakaallakhuni, Ataattiaq qajarmi niviqqajaqtut imarmut. Nangippakkami, aqulluarnahualiqut.

“Hinigit,” uqaallautijaa Ayalik qunguttuni.

Ayalik nallaqtut qainnap natianut hinaaqhibluni. Hinnaktuumajuq atimabluni angatkungnaqtut kalikuanik Ataattiaq tamajutaani nivingajuq atuqtauhimmaaqtauhimajuq ilami nutarinnut. Uqaqhimajuq pinniqahtait nattiup kukiit, tuuliup hulua, qilalugamit hungaujat tuqhulajut aqhalianut aulautitut ahinut. Ayalik ilihimajariiqtut hulidjutigijaamigu kalikuq. Pulaarniaqta Nulajuq, taunaniraaluk tariumi. Nulajuq tunihivaktut imaaluunniit pihimavagait tariurmiutat inminut, Ayalik tukhiqtut Nulajumit ataiqublutit Iqaluit ataattiani kuvjait tatattaangita. Kihimi hivullirmi, Ayalik pijukhajuq ataattiamini puruunganut aittuutikhani amngit niqainnallu imaa Nulajuq pijumangmat aittuuharluni tighuilimaitaminut.

Aullaarami kajumiittut ilivut, kihimi hadjagunnuaq. Nulajuq nuikaallaktut hivunimini itiniani tariup. Takijut nujait hiamittut niaquanut timianullu aqajatut. Ayalik kan'nguhukhuni

takupkatitaa aittuuhiani amngit niqainnallu imaa Nulajuq apiriblugu tiggummihiqublutit Iqaluit. Nulajuq takujait aittuuhiaqat kihimi pinngitait. Qaniglijuummiqublugu Ayalik.

“Takugguuk nuqatka,” uqaallaktut. “Takuviuk pinniqahtit.”

Ayalik takuhaqtut. Takujait kuukukuulat havigaliit, palastiillu, niuviqtanut puut ilaktut Nulajuq nujainnut. Takujallu Iqaluit tariurmiutallu. Nulajut nujait takijuraalut ilakhutik, tavungaraaluk takijut, tamaita tariurmiuttat ilautijut nujainnut.

Kan'nguhukhuni, Ayalik mamianaqtut inungni qujaginnahigut. Uqaqhuni ikajurniatanga nunallaqtik halummaqtirlugu. Kauttuaminit kalikunit, illaijautik piblugu illaijaqtuligta Nulajut nujait. Illaijaqhugu pilraqtut, Iqaluit illaijautiblugit.

Munaqhiji tariurmiutanik ihuarijaa inimat, kihimi unniutijaa Ayalik, “Piffaarniaqtatka tariurmiuttat uqaqtatit ukpirnaitpata.” Uqaallautingmibluni Ayalik qaiffaaqublugu pilrariarlutit nujait.

Ayalik tupaktut ataattiani iglaqtumut. Aittuqhuni, ingitiqtut qaahuanut qainnap takuhaqhuni. Kingulliitut kuvjanut tikittut, kihimi avallittut puqtatit takujait. *Puqtat* puqtalaqtukhat kivihihaliqtut imarmi. Ayalik aquunnahualiqut ataattiani amualirmagu uqumaittut kuvjat. Aallatqiinnik iqalugiakhigamik. Qanuraaluk quviattakhuni. Aliahuliqtut amigaittut inuit niriniarmata nunallaamingni imaalu apirijait ikajuqublugu pihimaniaqtut uqaqtani Nulajungmut.

HILAP

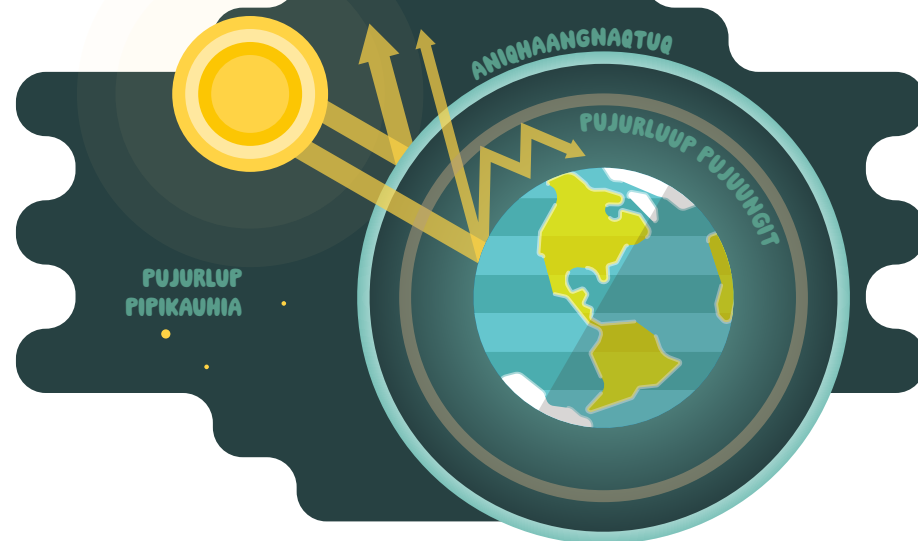
AALLANNGUQTIRNIA

HUNAUA
IMAALU
HUUQ
HUGIJAKHAUVA?
TITIRAQTAA: ASHLEY QILAVAQ-SAVARD

Ajuiqhaqta nunaup aallannguqtirniagut! Hunauva Nunarjuap hilaqauhia? Qanuq aallatqiikpak hila unalu nunaup hilaqauhia? Atauhirmi ublumi hila uqaqtaaqtuq nipallirniaqtuq, qannirniaqtuq, imaalu hiqinnaarniaqtuq. Hila aallannguqtiinnaqtuq, ikaarnikkut, ublukkut, havailaakkut. **Nunaup Hilaqauhia** hivitujuni hilakkut hivitujuk hilap idjuhia humiliqaak. Nunaup hilaqauhia Ukiuqtaqtumi idjuhiutiqaqtuq imaa qaajurnaqhuni, hivutujuk qaajurna qukiunga, naittuq uunnaqtuq aujanga aallanit nunanit Kanatap hilaqautinganit, aallatqiingujuk hinaanit hinaanut.

Hiqiniq unalu Nunarjuap tamangnik uunarniaqtuk. **Ikumauniup narlungajaani** taimaa qailiqtuq ikumaunia hiqinirmit aadjikkuhirmagu aniajuq Nunarjuamit (uunnarniq). Ikumania Hiqinirmit Nunarjuamillu narlungaliraanganik, unaup hilaqauhiqqut naammaktuq. Aallatqiiliraanganik ikumania Hiqinirmit Nunarjuamillu, Nunarjuap uunnaaqpaktuq imaaluunniit niglaumakpaktuq. Nunarjuap uunnaarnia niglaumanialu ihmajaujuq imaa nunaup aallanguqtirnia.

Pujurluk imaa inuup-havaktaa igluqpak hanahimajuq hikuliaq imaluunniit takuurnaqtuq palastik idjuhia itilairiangat uumarniq (hiqinirmit ikualaarnaq) imaalu aniaqtailiblugu atipkaumaniq (nauttiat nunalu atipkaumania) iluani ikajuqhugit nauttiat naujaangita. Ikualaqaqtikaangapta **uqhurjuakhanik** ukuanik uqhurjuap, kaasiliq, unalu pauliit, **pujurluk pujuungit** aniaqpaktut aniqhaarnaqtumut, taimaa qipikhugu avataagut Nunarjuap. Qipia Nunarjuap aniqhaangnaqtuq ittuq imaa pujurluk anngatagjuangujuq naktittitigu Nunajuap aniqhaarnarnianut. Tajjauvaktuq **pujurluk pipkauhia**. Aadjikkutaa pivaktuq iluani pujurluk itpaktuq iluani Nunarjuap aniqhaangnaqtuq - uunnakhuni atipkaarhuni. Aahiittauq amigaittut pittaagtaujut pujurluk niglaumajaangat, taimailiutaaqtugut Nunarjuap aniqhaangnarninganut. Uunnagjuuminaqtuq nunamit uqhurjuaqtuqhimmerupta imaa

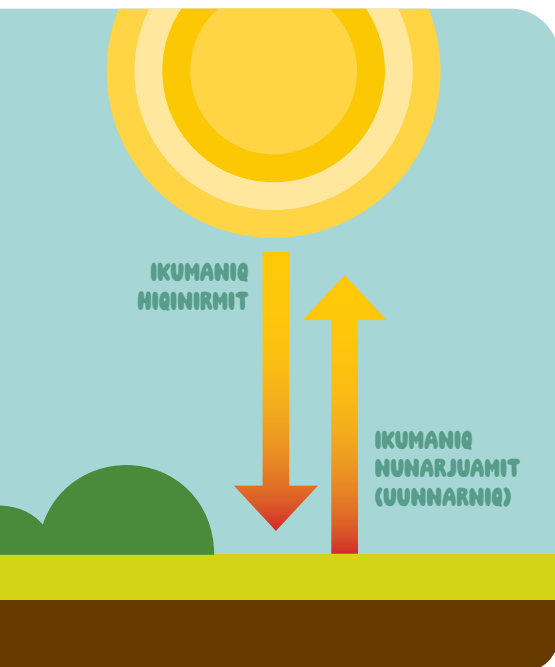
aniapkaqhugu pujurluk pujuungit, ilaujuumiblugu pujurluup pujuungita aniqhaangnaptingnut.

Hilap qanurittuunniit titiraqhimajut katitigtauhimajut nalunaijaijinit imaalu hilakkut hilaqautilirijinit nunarjuamit, imaalu ihumaliuqtut taamna nunarjuap hilaqauhia aallannguqtiqtuq inuungnit hiladjuhiinnit. Nunarjuap aniqhaangnarnia unalu tariut uunnaliqtulighutik, taimaa aktuutijut hilaqauhiptingnut imaalu ubluq tamaat inuuhit hilarjuatingnit akhutak.

Hilaqautiup aallanngutirnia hilaptingnut akhutaq aktuqtaa idjuhia, nuradjavut pitquhiit imaalu najurviit, ukualu nauttiat naudjuhiit. Hilaqautiup aallanngutirnia nuna paniqtidjuaqhugu ikuallaktitpaktut ilanginni imaalu imarjuap

nunamut ulittuni ilanginni, qikaumaniq mahaktiqhuni, imaalu akhuuqtut hila tamainni nunarjuami.

Amigaittut hakugiktut, pittaagtuq, imaalu nagliguhuutilgit inuit humiliqaak huliblutik aqiraqtuqtaat hilap aallannguqtirnia tamainni puqtuhiini. Nunaqaqqaagtut, nalunaijaijut, titiraujaqtit, maligaliuqtit imaalu kitkutuinnag inuit katitpaliqtut qaujimaliriangita hilap aallannguqtirniagut, nutqaqtiniarlugu hivuniptingni aallannguqtirnia, imaalu pihimattiarlugu avatikput. Auladjutiqaqtuq katitkupta, unipkaavut uqarlugit, imaalu ajuiqhaqatigiigluta.

"ITTUKA UNALU TAAQTUQ HILA"

TITIRAQTAA: JAMESIE FOURNIER

[Humiliqaak Nunavunmi...]

"Amaamaak!
Pauvairarmijuq!"

"Takuvara,
Panikuluk."

"Talva.
Nakuuhivuq."

"Pauvaiqtut
qaajurnatqijaani
unnuk."

"Aniapkaijut
pujurjuamik?"

"Ilihimanginnamik
uquuniq aniapkaqqat
ihuanngittuq..."

"Imaa
Nakuunngittuq."

"Amaamak!
Pauva
ikitpuuuuq!"

"Takuvunga,
Panikuluk."

"Una
nungutukhaq."

"Agh, Paniik,
igalaat
angmaumangmijuq."
pauvaiqattarumaittuq..."

"Nutqaqtikuptigi
uunarniq
aniajuq,
pauvaiqattarumaittuq..."

"Hadjagu...
ihumaqaqtunga..."

"twinkling"

"Qaigguut, ilannannuatka.
Hahahahaha!"

"Qaigguut,
ilannannuatka."

"Havagiaqaqtugut."

Kajuhijukhaq...

Nuna: Land
Sila: Environment

APIQHUQHUGU UUMAJULIQIJI: WILLIAM FLAHERTY

Hulivakpa uumajuliqiji Nunavunmi?

Aadjikkiinngittuq ubluq tamaat. Ublaami, tatqiqhiutip nungudjutainnik havakpaktunga imaaluunniit ilitturidjutinik hujuqautinik, havagiaqtuutit naunaitkutainiglu, imaaluunniit makpiraaliqiblunga kinguvautihimajunik. Ubluummaat, takujakhaqariakhaa aullaaghunga sikiituukkut qajakkulluunniit. Hivajaqtauttaagtunga tuqungajukkut tulugarjuamik akharmigluunniit aallakuluunniit hujunik nunallaaptingni.

Qaujimaliqqit aallanngurniannik uumajut qanuridjuhiit nunangni?

Ihi'. Hilap qanurinninga aallanngurnimat hadja, amigairjuummijut hivuraanit Ukiuqtaqtumiiliqtut. Uqarijatka taapkua saamin, qupanuat, arluit, tuktuvaat, nutaallu kumait.

Qanuqtut aktuqpakpauk hilap aallanngurnia nauvaktunut, hurajdanut, imaalu inungnut nunallaarni?

Hilap aallanngurnia atuliqtaqqut. Takuvaktara. Ilihimaliqtunga atuliqtaqqut imaa anuqhirjuaqhuni. Hilap idjuhia – aadjikkutarijungnaiqtaa taimanimit. Anuqhirjualiqaqtuq imaalu uunnakpiaqhuni qaajurnaqtukhaugaluami. Hadja nipallirniarunaqhibluni. Hikujungnaiqhuni. Taimanitut ittungnaiqtuq. Hikunahaaqpaliqtuq hadja. Hikuvagqaaqhuni Uktuupami. Ilaani umiat agjautit Iqalungnit aullaqpaliqtut Tisampami.

Hunauvat ajuqhautit hila aallanngutirmat Nunavunmiunut?

Aktuqtauluarutaa hilap aallanngurnianit takuliqtara qanuridjuhia hilapta qajangnaqhittaaqtuq. Inuit imaaliqpakhutik hikumi sikiituuhutik. Atauhirmi, naunaiqhaqtara hakugikturjua IIO-kilaamita anurirjuaq titqattaqtitait iglut qilaangit Iqalugni.

Qanuq Nunavunmiut nalaumaliqqat hilap aallanngurnianut?

Ilangit, uvangalu, atuliqtavut hiqinirmit ikumadjutinik. Tamaita igluralaagaqtut ilitturiliqtut una hilaptingnut nakuutqijjaq imaalu akiliqtunngitat. Taimaa takujuummiliqtara.

Qanuqtut pitquniaqqigit inuulrammiit Nunavunmiut ikajurniaqqat munarigiangat hilakput?

Taamna apiqhuutit nakuujuq: "Qanuqtut ikajurniaqitigit aallanngurninga hilapta?" Iliharlutik. Tigujaanik –ajuigharlutik, maniqqamiiqatigilugit. Katimalutik uqarvigikugit, piksatigut, unipkaarlutik takujaangita qanuqtut aturiaagaqtuq. Uqapaliqtut hilap aallanngurningagut. Uvagut, ijihimavaktugut hiutiuhimavaktugut Ukiuqtaqtumi. Kihimi hadja naimannaqhijuaq kahaktaaliqtaqqut hilap aallanguqtirnia, ilaalii? Napaaqtut ikualaaliqhutik, naimattaagtahi; halumailruq, pujuit tingmitirjuanit.

Uqauhirijaqaqqit uqarumajarnik uvuuna hilapta aallanngurniagut?

Hilapta aallanngurnia ukiuqtarnirmi takunnaqhijuaq hadja. Aktuqtaatigut tamapta – inuinnaunngittut, uumajunullu, nauvaktunullu nuna qanurininganut, tamainnut.

Paginahuarlugit ukuat tainiit iviqtitaaami. Tainiit iiqhimajut qanunrliqaak: hivumut (haumingnit taliqpingmut, taliqpingmut haumingmut) napajut (qunmut anmut, anmut qunmut), hanimuktaghutiglu.

A	A	B	B	E	Y	C	U	J	I	K	I	B	A	G	X	N	D	A
W	N	K	G	R	K	U	J	Q	L	P	D	H	H	Q	U	T	B	V
T	H	I	T	P	M	P	P	M	Z	B	V	E	N	V	Q	H	W	A
N	C	G	Q	A	B	T	N	N	B	E	Y	D	W	W	I	I	B	T
Q	K	A	J	H	N	I	Q	U	R	Q	L	T	D	J	N	L	G	I
J	M	U	E	N	A	O	P	U	J	U	R	L	U	K	A	A	Z	P
I	T	E	H	S	J	A	V	Q	U	A	P	Y	I	R	M	P	Y	T
R	R	D	A	B	F	R	N	Y	B	H	F	T	P	Q	U	A	Z	I
R	A	G	P	O	K	E	X	G	W	O	G	N	P	V	Q	A	F	N
L	M	U	G	J	B	F	E	H	N	H	T	R	B	T	I	L	J	G
H	W	J	O	B	V	Z	F	B	S	A	T	Y	C	Y	Q	L	F	N
P	W	V	G	B	F	W	O	D	U	T	Q	C	D	U	I	A	Z	I
Z	N	Q	A	P	G	H	W	G	D	W	V	T	U	X	N	N	E	K
V	L	P	A	U	Y	R	R	P	U	Q	I	M	U	G	A	N	P	A
N	W	C	G	J	E	X	W	S	T	P	A	M	X	Q	U	G	U	M
S	J	G	Q	U	K	Z	H	Q	F	J	C	V	H	W	L	U	E	I
E	G	G	W	U	T	O	M	F	U	M	Q	B	W	Q	I	T	U	R
L	X	E	J	R	M	P	T	N	Z	B	X	M	R	X	M	I	M	I
M	V	U	Q	N	W	U	I	E	Y	F	W	G	U	V	A	R	B	T
Q	S	G	C	I	V	T	B	U	B	N	X	G	R	K	N	N	Z	T
A	M	C	D	Q	P	L	Q	X	D	L	W	F	H	Y	U	I	A	I
Z	I	C	Q	U	P	V	S	W	B	C	B	B	M	C	N	A	H	A
M	R	Y	B	D	C	R	X	H	Y	W	U	I	F	W	Q	V	X	R
Y	M	L	Q	I	N	I	L	I	A	T	Q	I	T	U	G	N	U	N
X	A	Z	F	Y	H	J	P	A	X	L	H	O	B	Z	P	I	C	I
K	A	I	T	Z	B	L	F	T	D	I	L	Z	W	I	L	X	T	O

Pujurluk	Aniqhaangnaqtuq	Uumajut	Hilap aallanggutirnia
Pujuurniq	Pauq	Nungutiqtailiniq	Nunam iluani qiqumaniq
Uumajunit publak	Avatipitingnik amirittiarniq		Takuviuk Aallatqiinga

Tamapta ikajuqtaaqutugut hapummilugu
hilap aallanguqtirnia ublugu tamaat
inuuhptingni, imaatut qanillugit
qullit, atuqtauvaktullu alrujatuqtut
aturuiraangata, atuffaarnriangit havigaliit
palasitiillu, imaaluunniit pihugluta
paisikurluta akhaluutitughimaittumik.

Taaffumannga uqquuhijuummirmat,
qiqumaniit Nunavunmi mahaktiliqtut.
Taimaa nuna aqikhijuq, piliqhugit
igluqpait, apqutit milviillu.

Ukiuqtaqtuq
pingahuiqtuqhuni
uunnagjuummiqtuq
aallanit nunarjuarmit.
Imaa taimaa tariup
hikua mahaktiinaqtuq,
aktuutibluni huradjanut
ukuatut angunnik
tariukkuugtunik.

Hilap aallannurnia
hila aallanguqtiraa,
piqhirjuaqhuni,
qannirjuaqhuni,
uunnakpallaaqhuni,
Imarjuanihuni,
iqualaaghunilu.

AMIGA ITUT

3 Qanuqtut pujurluk pinia ikajuurniaqqauk Nunarjuap hilaa?

- a) Haputitirlilugu hiqiniq qaumania Nunarjuamit
- b) Hapummilugu ilanga Nunarjuap uqquunia
aniaqtaillilugu qilagjuamut
- c) Unarniq ainiafaaqtillugu qilagjuamut
- d) Qajummaktidjuumilugu qaividjuhia Nuarjuap

4 Kitu tainiq uqarijaa qanuriniaria munarilugit nauhimajut huradjallu hilap aallannguqtirniat?

- a) Naammagilirlugu
- b) Aulajaarlutik
- c) Pihimaniarniq
- d) Nunguttailiniq

5 Hulittaaqqat inuit munarijaangat avatikput?

- Aturlutik palasitingnik puunik niuvvaraangamik
- Akhalutiturlutik pihukhimaittumik paisikqhimaittumik
- Atuffaqqatakhat imaalu atuqattaqtaaqtonik pilutik
- Tamaita qullit ikumalugit aimavingni havariaraangavit imaaluunniit ilihariaraangavit

1 Pujurluk nakuunngiinnaqtuuva hilamut?

- a) Hii, nakuunnigiq'tirmagu qalinga
b) Hii, halumaijaingmat
c) Imannaq, hiqinnaqtinmagu
d) Imannaq, ihariagijaumat Nunarjuaq uquujami

2 Hunauva gangannuaq hilarjuamik allaumadjutauva?

- a) Nunarjuap qanurilutiluungit
- b) Nuna qaraqarnianit pujua
- c) Inuit hulidjuhiinit ukuatut ikualautittiblutik uqhurjuakhanik
- d) Aallannurnia higinuup ikummaqutaanit

TAKUVIUK AALLATQIINGA

11 aallangajut ukunangni piksangni. Paqittaaqqigit tamaita?

